

Interview

‘We moeten af van het etiket “verstandelijke beperking”

In de zorg aan kinderen en volwassenen met een ontwikkelingsachterstand wordt steeds meer aandacht besteed aan het sociaal-emotioneel functioneren. Maar waarom is dit eigenlijk zo belangrijk? En moet je het ontwikkelingsniveau dan ook meetbaar maken? Wij interviewden Joop Hoekman, die uitgebreid onderzoek heeft gedaan naar de zorg voor mensen met verstandelijke beperkingen. Tevens is hij auteur van de ESSEON-R, een instrument waarmee het sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau in kaart kan worden gebracht bij kinderen en volwassenen met een ontwikkelingsleeftijd van 0 tot 14 jaar.

Waarom is de sociaal-emotionele ontwikkeling zo'n belangrijk aandachtsgebied?

In onze samenleving klampen wij ons heel erg vast aan de cognitieve ontwikkeling. We hebben allemaal wel een beeld van ons eigen intelligentieniveau, als ook van dat van onze partner, onze kinderen, de burens, enzovoorts. Opmerkelijk genoeg is het besef van wat je op sociaal-emotioneel gebied kunt veel minder prominent in onze gedachten, terwijl het wel bepalend is voor ons functioneren. Sterker nog: in de gehandicaptenzorg wordt het functioneren van de cliënt zelfs veel sterker bepaald door de sociaal-emotionele ontwikkeling dan door de cognitieve ontwikkeling. Ik zeg daarom soms provocerend dat we af moeten van het etiket ‘verstandelijke beperking’, omdat we veel beter het etiket ‘sociaal-emotionele beperking’ kunnen gebruiken.

U vindt het dus ook van belang om het sociaal-emotioneel ontwikkelingsniveau meetbaar te maken?

Jazeker! Wanneer je een beeld hebt van het niveau waarop iemand op sociaal en emotioneel gebied functioneert, kun je veel beter begrijpen waarom deze persoon zich op een bepaalde manier gedraagt. Daarnaast kun je hierdoor ook de communicatie met de cliënt enorm verbeteren; je weet namelijk op welk niveau je iemand kunt aanspreken. Maar wat vooral belangrijk is: het biedt essentiële handvatten voor begeleiding. En dat soort informatie haal je dus niet uit een intelligentietest.

Maar het cognitieve ontwikkelingsniveau is toch ook belangrijk?

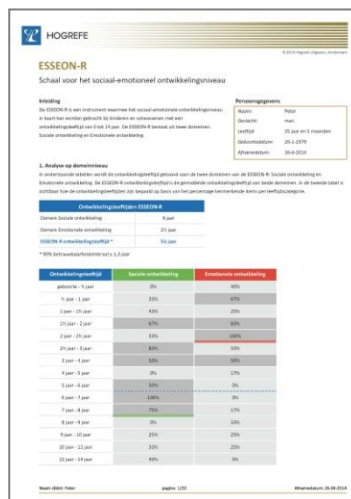
Het is zeker goed om helder zicht te hebben op het niveau waarop iemand cognitief functioneert. Niet zelden zien we echter een discrepantie tussen het cognitieve ontwikkelingsniveau en het niveau waarop iemand op sociaal-emotioneel gebied functioneert, vooral bij mensen met een ontwikkelingsachterstand. Juist omdat dit tot allerlei gedragsproblemen kan leiden, is het zo essentieel om ook een beeld te hebben van het sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau. Iemand met autisme kan er bijvoorbeeld er behoorlijk onder lijden wanneer hij weet dat hij diverse dingen niet goed kan, terwijl leeftijdsgenoten deze wel kunnen.

Waarom wordt sociaal-emotionele ontwikkeling als één geheel gezien?

Dit komt doordat sociale ontwikkeling en emotionele ontwikkeling over het algemeen zeer sterk met elkaar samenhangen. Toch kunnen er in individuele gevallen markante verschillen optreden; iemand heeft bijvoorbeeld op sociaal gebied een hoger ontwikkelingsniveau dan op emotioneel gebied. Wanneer er een dergelijke disharmonie bestaat binnen de sociaal-emotionele ontwikkeling, moet je dus gaan bedenken hoe je iemand kunt prikkelen om zich op het emotionele gebied te ontwikkelen. Bij behandelplannen moet het doel er dus in eerste instantie op gericht zijn om een zo harmonisch mogelijk ontwikkelingsprofiel te krijgen, veel meer nog dan alleen het zetten van ontwikkelingsstappen op zichzelf.

U bent auteur van de ESSEON-R. Wat maakt dit instrument zo uniek?

Met de ESSEON-R wordt op basis van gedragsbeoordelingen een indicatie gegeven van het sociaal-emotionele ontwikkelingsniveau. Na het invullen van de schaal wordt er een sociale en emotionele ontwikkelingsleeftijd vastgesteld. Daarnaast zijn beide ontwikkelingsdomeinen onderverdeeld in diverse dimensies. Met behulp van een scoringsprogramma wordt er inzicht gegeven in de gebieden waarop iemand achterloopt of voorloopt op zijn ontwikkeling. Zo kun je zien in hoeverre er disharmonie bestaat binnen de sociale ontwikkeling of de emotionele ontwikkeling. Iemand met een licht verstandelijke beperking kan bijvoorbeeld op het gebied van morele ontwikkeling sterk achterblijven in zijn ontwikkeling ten opzichte van zijn sociale onafhankelijkheid. Op itemniveau kun je dan bekijken in hoeverre deze persoon concreet gestimuleerd kan worden om een volgende ontwikkelingsstap op dit gebied te zetten.

Dr. Joop Hoekman is orthopedagoog en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoeker. Hij is verbonden aan de afdeling orthopedagogiek van de Universiteit Leiden, aan het cluster zorg en het honoursprogramma van de Hogeschool Leiden en aan het Landelijk Kenniscentrum Licht Verstandelijke Beperking in Utrecht.